

DIMITRIE BOLINTINEANU

LEGENDE ISTORICE
ȘI ALTE POEME

Prefață, referințe critice și glosar de Oana Soare
Fișă biobibliografică de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i>	9
<i>Fișă biobibliografică</i>	22
<i>Referințe critice</i>	25
<i>Notă asupra ediției</i>	41

POEZII DE D. BOLINTINEANU

atât cunoscute cât și inedite

1865

Florile Bosforului

Esmé	45
Ghiaura	47
Rabié	48
Almelaiur	53
Leili	55
Suspînul Bosforului	62
Mehrubé	64
Odalisca	68
Kîz-Culesi	70
Fata de la Candili	75
Sclavele în vânzare	76
Gulfar	79
Ziulé	84
Fatmé	86
Hial	89
Dilrubam	93
Blestemul dervișului	98

Legende istorice

Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare Mare.....	99
Preda Buzescu	101
Muma lui Ștefan cel Mare	103
Ferentarul (Fragment dintr-un marș vechi)	105
Fata de la Cozia	106
Mircea la bătaie	108
Mihai scăpând stindardul	109
Mircea cel Mare și solii	110
Căpitanul de vânători.....	113
Marioara	115
Doamna lui Neagu.....	117
Cupa lui Ștefan	119
Sora Ana	121
Daniel Sihastru	123
Întoarcerea lui Mihai	125
Miron Costin	127
Monastirea Putna.....	128
Ghinea grecul	130
Ștefăniță-domnul	131
Cozia.....	132
Ogogenii	134
Năvala lui Țepeș.....	136
Domnul Mavrogheni	137
Han-tătar	139
Rossandra	141
Bârlad	145
Baia.....	148
Codru Cosminului	150
Ștefan la moarte.....	153
Dumbrava roșie	154
Maria Putoaica.....	156
Muma lui Mihai.....	157

Basme

Fata din dafin.....	159
Mihnea și baba (Dupe o tradiție).....	162
Domnul de rouă.....	168
Peștera muștelor	171
Herol.....	174
Mureșul și Aluta (Oltul)	176
Dochia	178

Macedonele

Românele din Cavaia	183
Cântecul nunții în Castaria	185
San-Marina	187
Amantele Cili	190
Cântecele gramoștenilor.....	194
Marina	196
Edessa.....	198

Reverii

O tânără fată pe pragul morții	201
Scopul omului	203
Diverse	

Mihai și călăul	205
Hoții.....	206
Ielele	207

DIN ALTE VOLUME

POEZIILE VECHI ȘI NOI ALE D-LUI DIMITRIE BOLINTINEANU

1855

Moartea lui Mihai Viteazul.....	213
Visul lui Ștefan cel Mare.....	216

Țepeș și solii	219
Pandurul	221

BĂTĂLIILE ROMÂNILOR (FAPTE ISTORICE)

1859

Ana-doamna	225
Cetatea Albă (Akerman).....	232
Rovina	236
Sân-Petru	238
Moldavii la Marienburg.....	241
Solii lui Țepeș la Mahomet	244
Mihai în Transilvania	246
Vornicul Dumitru.....	250
Mihai la Vidin.....	251
Siretul	252
Glubavii	254
Clejanii	256
Cornul lui Sas	258
Călugărenii	260

LEGENDE NOI CU NOTE DIN CRONICILE ROMÂNILOR

1862

Mânia lui Ștefan	267
Aprodul Purice	269
Copilul din casă	271
Petru Rareș	273
Baronschi-domnul	275
Glosar	277

UN POET AL EPOCII SALE

Există, indiscutabil, un aer și un profil de epocă. Astfel, destinul lui Bolintineanu seamănă, în destule privințe, cu acela al celorlalți scriitori pașoptiști. Dacă viețile lor ar fi transpuse într-un roman, i-am vedea pe eroi făcând parte din societăți secrete, participând la revoluții, călătorind și petrecând ani întregi în străinătate, trăind tot felul de iubiri (mai mult sau mai puțin fericite), pe care, de atunci, le numim romantice. Neînțeleși de societate, incapabili să se supună moralei comune, unii dintre ei sucombă în nebulie.

În acest profil al scriitorului romantic se încadrează cum nu se poate mai bine și D. Bolintineanu. Înainte de 1848, scriitorul face parte din tot felul de societăți secrete, al căror rol este acela de a pregăti revoluția. În 1844, îl aflăm în rândurile Frăției și ale Societății literare, alături de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Christian Tell; în 1845 face parte din Asociația literară, iar în 1846, la Paris, este membru cotizant al Societății Studenților Români din capitala Franței.

Apoi, Bolintineanu participă activ la revoluția de la 1848, editând, printre altele și pentru o scurtă perioadă, și ziarul *Poporul suveran*. După înfrângerea mișcării, ca și colegii săi de generație, Bolintineanu va cunoaște experiența exilului. În 1849 îl găsim la Paris, unde, în 1851, va redacta un ziar în limba română, *Albumul pelerinilor români*, din care vor apărea numai trei numere.

Ca și alți scriitori romantici, autorul nostru este un om al călătoriilor. Adoră Orientul, apropiat și îndepărtat: în 1852 vizitează Constantinopolul, în 1854 Ierusalimul și Egiptul, iar în 1856 trece pe insula Samos, al cărei

governator era prietenul său Ion Ghica. Apărut în 1866, volumul *Florile Bosforului*, unul dintre cele mai reușite ale scriitorului, dă seama de fascinația acestuia pentru spațiul oriental (turcesc). Notabilă este și călătoria la românii din Macedonia, al cărei rod va fi, printre altele, și volumul omonim (*Macedonele*).

În țară va reuși să revină de-abia în 1857. Ca și alți foști revoluționari, Bolintineanu nu va reuși să se integreze în noile structuri ale societății românești. Inacomodările și nemulțumirile încep să se adune. Susținător al lui Alexandru Ioan Cuza, va deține câteva funcții publice, la care va renunța însă repede. În 1860 este comisar în Comisia Dunăreană (dar va demisiona un an mai târziu), în 1861 refuză candidatura de deputat în Adunarea Legislativă, iar în 1863 va fi ministru al Cultelor și Instrucției Publice în guvernul Brătianu (din care va demisiona în decembrie 1864).

Ultimii ani din viață și-i va petrece în sărăcie și va sfârși nebun. Pe 20 august 1872 moare la ospiciul din jurul Sfântului Pantelimon Tămăduitorul.

Scriitor prolific, care s-a exersat în aproape toate genurile (de la poezie la roman, dramaturgie sau memorial de călătorie), Bolintineanu este un autor inegal care nu și-a fructificat până la capăt talentul genuin cu care era din plin înzestrat.

Florile Bosforului reprezintă, în ciuda inegalității estetice a poemelor și a maniei autorului pentru dulcegăriile discutabile, punctul suprem la care putea ajunge creația lui Bolintineanu. Mai semnificativă poate, pentru istoria poeziei românești în ansamblul ei, este alegerea tematicii exotic-orientale, prin care autorul dorește să revigoreze poezia de la acea vreme. Primenirea este mai mult decât binevenită, în primul rând sub raportul înnoirii lexicului poetic. De la Orientul lui Anton Pann și Bosforul lui Bolintineanu se va reinventa esența concentrată a Isarlâk-ului lui Ion Barbu, iar acest spațiu magic va ajunge travestit parodic până în postmodernitate, la *Levantul* lui Cărtărescu.

Dacă Bolintineanu era conștient de primenirea pe care o aducea poeziei epocii, celelalte intuiții salvatoare pot fi mai degrabă puse pe seama talentului genuin al acestui autor grăbit, nedispus să-și revizuiască prea mult textele. Bosforul lui Bolintineanu este un spațiu creat mai ales

prin lexic, scriitorul fiind capabil să inventeze, prin euforia și muzicalitatea intrinsecă a cuvintelor, o *atmosferă*, un *decor*. Așa cum observa și Nicolae Manolescu, cuvintele turcești dau un farmec aparte acestui univers, îl colorează fonic – abundența vocabulelor străine creând, în fapt, spațiul exotic. Cât despre muzicalitatea acestor poeme, astfel de ritmuri cantabile se vor regăsi apoi la simboțiști.

Și, dacă rama lingvistică acționează aproape magic, încântând urechea cititorului, Bolintineanu nu neglijează nici detaliile propriu-zise de atmosferă (dovedindu-se un poet al nopții, dar și al luminii!) și cu atât mai puțin poveștile de viață. Care, mai toate, vorbesc despre iubiri tragice și ilicite. Imaginația erotico-sentimentală, care îl irita în chip deosebit pe Călinescu, se lasă simțită aproape în fiecare poem. Autorul apelează și aici la formula epică, poate cea mai potrivită pentru a capta specificul unui spațiu, cu istoriile lui tragice și cu personajele lui feminine încântătoare, majoritatea de o frumusețe răpitoare. Bosforul lui Bolintineanu se dovedește însă un spațiu al tragediilor și al violenței, în relativ contrast cu farmecul exotic al acestui decor eminent solar. Plăcerea autorului de a imagina drame amoroase, de a umple decoruri și de a fixa chipurile feminine se transmite repede și cititorului, curios să descopere acest univers al pasiunilor interzise și al morții.

Femeile se numesc Esmé, Leili, Mehribé, Fatmé, Dilrubam sau Naidé. Mai toate îndrăgostite (dar nu neapărat și împlinite), ele sfârșesc prin moarte (ucidere sau sinucidere). În *Kız-Culesi* fiica sultanului este închisă în turnul cu același nume (în traducere: turnul fetei), pentru a fi ferită de un blestem cumplit (urma să moară la 15 ani). Însă, cum iubitul ei va fi ucis în timp ce o vizita, tânăra îl va urma în moarte. Așadar, un soi de Romeo și Julieta în cadru oriental. Leili este o tânără sultană îndrăgostită de unul dintre supuși; încearcă să evadeze împreună fugind cu barca pe Bosfor, dar sunt prinși și uciși. Mehribé din poemul cu același titlu este adusă din Carpați pentru a se însoți cu sultanul – dar tânăra mărturisește că este îndrăgostită de altcineva din țara ei și sfârșește înecată. Sfârșitul este abia sugerat: „Unda se despică, geme cu turbare;/ Valurile albe cresc și se topesc;/ Niște late cercuri se răsfrâng pe mare/ Și la focul lunii grațios lucesc“. În *Hial* o tânără moare înecată sub ochii amantului său, astfel încât Bosforul pare un „mormânt trist“.

Portretul lui Esmé, cu stereotipii stilizate de miniatură orientală, îl încântă chiar și pe Călinescu, care a minimalizat valoarea acestui volum: „Ca mărgăritarul albă/ Și cu părul de ebin,/ Ochi de foc și mână dalbă,/ Gura, prețios rubin“. Ochiul interior al poetului stăruie asupra costumului femeii, cuvintele turcești, fie ele și neînțelese, vrăjesc urechea cititorului. Când vorbeam de capacitatea scriitorului de a reinventa spațiul oriental dintr-o ramă lingvistică, ne gândeam și la strofe precum aceasta, în care vestimentația lui Esmé este descrisă cu apetit de muzeograf sau etnograf: „Feregeaua-i se-mblădie/ Pe kiahiul, bogat cerchez,/ Cu dalga de selemie./ Cu șalvari largi de geanfez“. În *Sclavele de vânzare*, unul dintre cele mai picturale poeme, asistăm la o defilare a frumuseții feminine: negresa cu „corp frumos,/ Negru ca un abanos“, femeia din Misir, „frumusețe fulgerătoare“, „albă sub fierbinte soare“, cea din Ispahan, cu „gene negre, mână dalbă,/ Tânără, suavă, albă/ Ca o floare din Liban“, o cercheză „cam nebună,/ Ochi albaștri, păr de fir“ etc. Între toate se remarcă însă Ioana româncea, a cărei vestimentație este descrisă cu o atenție savantă, dovadă a apetitului scriitorului pentru țesăturile luxuriante: „Are-n meși piciorul ei,/ Nud, alb, mic ca o Diană/ Sub al persicii tulei,/ Sub șalvarii de sutană!// Anteriu de selemie/ Cu dalgal de fir deschis! [...]/ Din frumosul ei fachiol/ Cu libiluri aurite/ Cad cosițe împletite/ Cum se poartă-n Anadol“. Alteori, feminitatea este surprinsă în scene de mișcare. În *Se scaldă* corpul feminin este redat în nuditatea lui, într-o beție a simțurilor, notată cu o anumită senzualitate delicată: „Unda bea cu voluptate/ Corpul ei amăgitor;/ Ea o sparge și o bate;/ Face spumă din picior [...]/ Când pe unde se zărește/ Dreaptă, coama-i tresărind,/ Când se spate s-odihnește/ Ca o pavază d-argint“. Cadența scenei de dans din *Gulfar* este transpusă prin alternarea versurilor lungi cu cele scurte (unele reduse la atribut genitival), trimițând la banchetele orientale din unele poeme ale lui Macedonski, alături de pictural intervenind tactilul, muzicalul și odoratul: „Tabura răsună sub mâna noroasă/ A unor eunuci,/ Iar danțul înfloară ghirlanda voioasă/ A sclavelor dulci./ [...]/ Așa pe tapete frumoasele sclave/ În danțuri se joc./ Șerbetul cel dulce în cupe-aurite/ Se varsă spumat./ Din ambru s-exală sub buze-nflorite/ Un fum odorat“.

Cadrelle de natură, feerice, adaugă și ele un plus de farmec volumului. Bolintineanu se dovedește a fi un pictor atent la captarea luminii (prin cuvinte!), la răsfrângerea ei în oglinda acvatică, precum în *Suspînul Bosforului*, unde imaginează un straniu pod solar: „Ai vărsa pe mare luminile-i în valuri/ Strălucitoare flori,/ Formând un pod de aur, unind ambele maluri“. Cadrul este fixat și prin acustică: „cântări melodioase“ răspund unor „suspine amoroase“ ieșite din „umbra de seraiuri“ (*Suspînul Bosforului*). Cu toate acestea, nu lipsește atrocitatea viziunii. Uciderea eroinelor are loc aproape în surdină, tulburând doar pentru o clipă acest tablou feeric, ca un obscur semnal de alarmă pentru cititor: „Suspînă și se pleacă, se lasă ca să cază,/ Ferice, în Bosfor,/ Și marea sorbe viața-i precum ar soarbe-o rază,/ Era senină seara și plină de amor!“

În *Mehrubé* reținem tabloul Bosforului matinal în care Bolintineanu amestecă savant corespondențele (culoare-miros), așa cum vor proceda mai târziu simbolisții: „Asta e Bosforul d-unde s-aripează,/ P-al lor car de roze fragedele zori,/ Din a cărui undă și-a făcut mirază/ Bolta azurată, aurând de flori./ Ale sale fiice sunt strălucitoare/ Ca stelele d-aur rătăcind prin nori;/ Dulcea frumusețe este fugătoare,/ Pierde ca o rouă dupe dalbe flori./ Pe aici domnește blânda poezie/ Ce din cupa-i d-aur varsă drăgălaș/ Un parfum de roze și de ambrozie/ Care-mbată dulce sufletul gingaș“.

Dintre toate volumele acestui scriitor, cel mai tributar imaginației pașoptiste este *Legendele istorice*. Ca toți companionii săi de generație, și Bolintineanu se inspiră din istoria națională (perioada medievală și cea imediat următoare), pe care o cultivă în sine, fără nevoia de a o opune unui prezent decăzut. Cu toate acestea, și pentru autorul de față trecutul istoric, exemplar, servește drept *pildă*, de aici, poate, și sentimentul de *eroism* care străbate volumul.

Eroii predilecți, care revin în mai multe poeme, sunt Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân sau Mihai Viteazul. Însă mai ales prin intermediul lui Bolintineanu au pătruns în imaginarul patriotic românesc figuri mai puțin cunoscute, precum Preda Buzescu, Daniil Sihuștrul sau Maria Putoianca. Scenariul epico-liric, destul de stereotip, a fost semnalat și de alți critici: decorul prins în câteva linii esențiale (și convenționale), prezentarea unor scene reprezentative pentru personaj și, nu în ultimul rând, monologul eroului. Este ca și cum Ștefan, Mircea sau Mihai, după

câteva mișcări de scenă suficiente ca să-i facă vizibili publicului, vin pe scenă și rostesc un discurs. De multe ori, cu replici memorabile, de un patos necăutat. De aici impulsul moralizator, care încă îl tușează pe cititor, dat de faptul că majoritatea poemelor sunt concepute ca un fel de *pilde* și un anume sentiment al sublimului – încă nealterat, deși didacticismul acestor poeme nu poate fi trecut cu vederea.

Antologică este *Muma lui Ștefan cel Mare*, intrată în folclorul național prin școală. Poemul este mult prea cunoscut pentru a insista asupra lui. Este de notat un anumit eroism răsturnat al autorului, cu atât mai puternic, Bolintineanu fiind sensibil mai ales la vulnerabilitatea sau momentele de cumpănă ale acestor figuri istorice legendare. Astfel, replica mamei domnitorului este memorabilă. Într-un alt poem, sosit „rănit și-nvins“ la Daniel Sihastru, pentru a-i cere „povață dacă nu-i mai bine/ Turcilor Moldova d-astăzi să se-nchine“, Ștefan primește următorul răspuns: „« – Mă înșeală – auzul ori eu am un vis?/ Capul ce se pleacă paloșul nu-l taie./ Ce e oare traiul, dacă e robit? [...] Dacă mâna-ți slabă sceptorul o apasă./ Altuia mai harnic locul tău îl lasă!»“

Într-un moment aparent vulnerabil este surprins și Mircea în poemul *Mircea cel Bătrân și solii*: „încărcat de ani“, domnitorul stă „printre trestii tinere-nverzite“ ca un „stejar“ care „întinde brațe veștejite“, ca „bătrânul munte albit de ninsori“. Și el vorbește în parabole cu solii străini; prezentându-li-se la persoana a III-a singular: „Mircea se închină de ani obosit;/ Însă al său suflet nu e-mbătrânit;// Ochii săi sub gene albe și stufoase/ Cu greu mai îndreaptă săgeți, veninoase;// Dar cu toate astea fieru-i va lovi;/ Și-albele lui gene încă n-or clipi“. Iar pe ostași îi încurajează cu următoarele cuvinte, sentința intrând în imaginarul patriotic al românilor: „Viitor de aur țara noastră are/ Și prevăz prin secolii a ei înălțare.// Însă mai-nainte trebuie să știm/ Pentru ea cu toții martiri să murim!“

Bolintineanu vrea să mobilizeze rapid și direct, astfel că pe marii domnitori îi vedem mai puțin pe câmpul de luptă și mai mult ținând discursuri. În *Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare*, eroul îi îmbărbătează pe ostași cu următoarele vorbe, de un patetism nealterat: „« – Nu vă urez viață, căpitanii mei! Dimpotrivă, moarte, iată ce vă cei!/ Ce e

viața noastră în sclavie oare?/ Noapte fără stele, ziua fără soare./ Cei ce rabdă jugul ș-a trăi mai vor,/ Merită să-l poarte spre rușinea lor!»“

Ceea ce nu înseamnă că scenele de luptă ar lipsi. Preda Buzescu intervine în momentul culminant al bătăliei, pe un cal „ce varsă din ochii-i flacăre de foc“, iar lupta cu tătarul este prinsă într-un ritm dinamic, bine surprins de scriitor: „Ei se bat la raza stelei cei de foc./ Flăcările-i albe pe-a lor zale joc./ Vântul răcorește fruntea lor udată/ Și mânia dulce sufletul le-mbată./ Ei se bat în spade – spadele se frâng;/ Și se iau în brațe – se smucesc, se strâng“. Într-un alt poem, *Codru Cosminului*, bătălia este redată analogic, prin reflectarea ei asupra elementelor naturii. Scena capătă, astfel, amploare, iar cititorul este invitat să o recreeze în imaginație: „Soarele dispare... Ceru-ngălbeni!/ Munții-nații, vechi, scutur coama lor virgină,/ Arburii se mișcă, se-nvârtesc, se-nclină./ Umbra se mărește... Aerul tăiat,/ Strâns, s-aruncă-n valuri, vâjâie turbat./ Muntele tresare! Trăsnete, mugiri,/ Șuierări bizare, vaiete, răcniri/ Să rădic în aer, cresc, se variază,/ Și, din munte-n munte, trec, se repetază.“

Însă scenariul epic al acestor poeme nu se reduce la tiradele eroilor exemplari sau la descrierea scenelor de luptă. În *Dumbrava roșie*, de pildă, ni se dezvăluie legenda locului cu același nume. Ca răz bunare a lui Ștefan, ca „aspru exemplu“, leșii lui Albert sunt puși să are la jug și să semene păduri: „Mii de pluguri ară. La fiecă plug,/ Zece câte zece robii leși se-njug“. Istoria nu se consemnează scriptic, ci faptic: „Noi scriem istoria, nu pe cărți ce per,/ Ci pe frunți de popoli cu paloș de fier!“

Nici în acest volum cu subiect istoric Bolintineanu nu înțelege să renunțe cu totul la descrierea feminității, adăugând profilurilor langu-roase din alte volume unul cu totul special, antitetic. Din unele poeme, ca *Fata de la Cozia*, dar mai ales *Maria Putoianca*, reținem figura amazoanei, care, de regulă, nu prea îl tentează pe scriitorul român. Spre exemplu, eroina din ultimul poem menționat, „jună și frumoasă sub ostășești veșminte“ și cu păr negru care „se varsă drăgălaș“ „pe albu-i sân“, regretă că nu a ucis decât nouă turci: „Îmi trebuia o mie ca să răz bun un tată/ A cărui scurtă viață fu de virtuți bogată“. *Fata de la Cozia* este confundată cu un „mândru căpitan“ până când se prezintă în fața domnitorului și a soldaților: „La aceste vorbe junele frumos/ Coiful își

aruncă, păru-i cade-undos./ Toată adunarea vede cu răpire/ O fetiță dulce ca o fericire“.

Dacă *Florile Bosforului* este cel mai reușit dintre volumele lui Bolintineanu, *Basme* este unul dintre cele mai încântătoare. Și aceasta, pornind de la tematică – aici, autorul își creează un „folclor“ de uz personal, mai degrabă inventat decât inspirat de anumite surse mitologice. Sau, dacă putem recunoaște anumite modele – ca în *Dochia*, spre exemplu – figurile sunt cu totul inedite, transfigurate de imaginarul scriitorului care, în poemul menționat mai sus, se lasă sedus de motivele tenebroase, des întâlnite în baladele romantismului german, care i-au servit drept sursă de inspirație. Dacă în *Florile Bosforului* asistăm la un adevărat ospăț mental al senzualității (feminine), al *dulcelui* ca mod de existență, în *Basme* avem exact registrul opus, adică o etalare a fondului *nocturn* al imaginarului poetic.

Și, dacă este vorba de apetit pentru macabru, *Mihnea și baba* poate fi considerată una dintre piesele de rezistență ale romantismului românesc de inspirație gotică. Vampirologia, vrăjitoria și demonologia îl mai ispitiseră pe poet și cu alte ocazii, însă în acest poem obține cele mai bune rezultate. *Mihnea și baba* poate figura cu succes în orice antologie a poeziei românești alcătuită după cele mai severe reguli, dovedind adevăratul potențial al autorului. Povestea nu interesează în sine, notabile fiind doar anumite elemente sau episoade (blestemul, fuga eroului). O babă vrăjitoare își răzbună fiul pierdut în luptă blestemându-l pe Mihnea domnitorul, când acesta face imprudența de a o vizita. Cadrul sepulcral, în linie gotică, în care se desfășoară acțiunea reține primul atenția cititorului: o lampă se stinge pe „negrul mormânt“, bufnițele bântuie, demonii stau să apară. Ne aflăm într-o grotă, pe care Călinescu și-o imagina ca templu peceneg, unde au loc tot felul de evenimente terifiante și în care „babe blestemate“ fierb oasele celor dispăruți în vase aurite, asistate de lilieci „ascunși în hârca morților“. La incantația vrăjitoarei bătrâne, își vor face apariția „toți morții din mormânturi, cu ghearăle-nclștate“, „vârcolacii serii“ sau alte creaturi fabuloase, ca „șoi-manele“ „coloase deșirate“, care se agită ca „vijelii[le] turbate“.

Dar nu tot acest bestiar fantastic ieșit din gustul pentru macabru al scriitorului fac poemul excepțional, ci imaginația lexicală din registrul

imprecăției și muzicalitatea versurilor. Așa cum s-a tot repetat în critica românească, blestemul rostit de babă deschide calea celebrelor *Blesteme* argeziene. Întreaga secvență a VI-a merită reprodusă integral: „Oriunde vei merge să calci, o, tirane,/ Să calci p-un cadaver și-n visu-ți să-l vezi,/ Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane/ Și orice ți-o spune tu toate să crezi./ Să-ți arză plămâni d-o sete adâncă/ Și apă, tirane, să nu poți să bei./ Să simți tot-d-auna asupra-ți o stâncă,/ Să-nclini a ta frunte la cine nu vrei./ Să nu se cunoască ce bine vei face!/ Să plângi! însă lacrimi să nu poți vărsa./ Și orice dorință, și orice-ți va place/ Să nu poți, tirane, să nu poți gusta!/ Să crezi că ești geniu, să ai zile multe/ Și toți ai tăi moară; iar tu să trăiești!/ Și vorba ta nimeni să nu o asculte,/ Nimic să-ți mai placă, nimic să dorești!“

Antologică este și scena cavalcadei eroului înnebunit, scriitorul dând senzația dinamismului extrem prin alternanța versurilor scurte cu cele lungi și prin eufonii (aliterații, repetiții, invazia de verbe și propoziții scurte etc): „Mihnea încalecă, calul său tropotă,/ Fuge ca vântul;/ Sună pădurile, fâșâie frunzele,/ Geme pământul;/ Fug legioanele, zbor cu cavalele,/ Luna dispare;/ Cerul se-ntunecă, munții se cleatenă,/ Mihnea tresare./ Fulgerul scânteie, tunetul bubuie,/ Calul său cade;/ Demonii râseră; o, ce de hohote!/ Mihnea jos sare./ Însă el repede iară încalecă,/ Fuge mai tare;/ Fuge ca crivățul; sabia-i sfârâie/ În apărare./ Aripă fantastice simte pe umere,/ Însă el fuge;/ Pare că-l sfâșie guri însetabile,/ Hăinele-i sugă;/ Baba p-o cavălă iute ca fulgerul/ Trece-nainte,/ Slabă și palidă, pletele-i fâlfâie/ Pe osăminte;/ Barba îi tremură, dinții se cleatină,/ Muge ca taur;/ Geme ca tunetul, bate cavalele/ Cu un balaur“.

Motivul vampirului și al stafiei, în variantă feminină, se întâlnește în două poeme, *Dochia* și *Herol*. Ar fi interesant de observat travestirea pe care o suportă această fantasmă poetică în creația poetului nostru, încă de la debutul cu *O tânără fată pe patul morții*, unde figura femeii dispărute este fixată cu mijloacele retorico-sentimentale ale romantismului minor, fără sugestii fantastico-tenebroase. De notat că această temă se va regăsi și în creațiile de început ale lui Eminescu, poetul fixând profilul lui Bolintineanu în celebrul *Epigonii* prin acest poem de debut.

În *Dochia*, fantoma femeii se strecoară noaptea pentru a-și implora fostul iubit, acum însoțit de o alta, să o ia de nevastă. Malițiosul

Călinescu, nu prea convins de creația poetului în general, se amuza de această situație, citând ironic următoarea declarație de dragoste a fantomei Dochiei: „A venit... Ea [moartea] ne cunună.../ Vîno, scumpul meu bărbat!/ Să trăim d-aici-mpreună/ În al mormintelor pat.// Vîn, căci umbrele se-ndeasă...“. Declarația rămâne fără succes. De reținut, este, din acest poem al iubirii sepulcrale, portretul femeii în tușe eterice: „Însă chipu-i e pălit/ Într-un giulgiu e înfășată,/ Ca un om ce a murit“.

O însoțire prin moarte (sau în moarte) avem în *Herol*, variantă de *Romeo și Julieta* în registrul romantismului macabru. Figura „mortului frumos“ (în variantă feminină), care se va regăsi ulterior la Eminescu, este mai bine conturată aici decât în *Dochia*: „dar fața-i strălucea de-acea frumusețe/ Ce nu-i cunoscută la neam omenesc,/ Și rozele-s stinse de dulcele-i fețe,/ Cătarea-i pierdut-a cel foc fecioresc“. Invers decât în poemul precedent, Herol nu are liniște când iubita-i este moartă, bărbatul fiind cel care dorește moartea pentru a se putea astfel însoți cu femeia adorată, acum dispărută.

În alte poeme din volum, Bolintineanu renunță la imaginarul macabru, dar nu și la iubirile tragice, care au acum ca protagoniști făpturi semi-acvatice sau creaturi de basm (zmei). Așa cum s-a mai remarcat, *Domnul de rouă* este un Luceafăr răsturnat, însă Bolintineanu nu are intuiția abisalității relației amoroase dintre ființe cu statut ontologic diferit. Aici, un „domn frumos“ cu apartenență incertă (uman-acvatică) iubește o sclavă, o „scită/ dulce ca un vis“. Iubirea lor se dovedește imposibilă din cauza unui blestem care amenință ființa bărbatului. Făptură eminentemente nocturnă, acesta se transformă în rouă la lumina zorilor – de aici și titlul poemului.

Nu atât cvasi-legenda din *Peștera muștelor* interesează, cât ritmul susținut de redare a „poveștii“. Un zmeu răpește o regină fecioară și o ascunde într-o peșteră, slobozind muște veninoase în calea celor care vin s-o caute. Dincolo de farmecul tablourilor picturale („Soarele se culcă în aburi de rubin“), din acest poem reținem episodul cavalcadei unde, ca și în *Mihnea și baba*, Bolintineanu scoate bune efecte muzicale prin alternanța versurilor lungi cu cele scurte: „Zmeul încalecă, fuge cu vergura,/ Fuge pe vale;/ Calul se turbură; zboară, se spumegă,/ Mușcă-n zabale.// Zmeu-ii ia frânele, repede-i sângeră/ Coasta spumoasă;/ Calu-i

se-naripă, fuge ca negura/ Vijelioasă,// Cerul se scutură, munții se leagănă.../ Brazilii săltară./ Cerul cu stelele, brazilii cu stâncele/ Se confundară.// Văile murmură, frunzele freamătă./ Aerul sună:/ Pletele verginei, sparte, sub aure/ Scânteii la lună.// Însă la peștera stâncilor alpine/ Calul atinge;/ Sforăie, nichează. Zmeul cu vergura/ ‘N umbră se stinge“.

În *Mureșul și Aluta (Oltul)* asistăm tot la o iubire fatală, însă, după toate aparențele, neîmpărtășită. Mureșul se trezește părăsit de iubită și de aici explicația sensului opus de curgere al celor două râuri: „Aste două râuri de atunci țintesc/ Ca să se ajungă și nu se-ntâlnesc“.

Judecând după titlu, ne-am fi așteptat ca volumul *Macedonele* să fie o radiografie lirică a acestui spațiu grecesc populat de români, în care să fie consemnate momentele simbolice (nașterea, nunta, moartea), obiceiuri sau legende. Dar Bolintineanu nu are ambiția de mai târziu a lui Coșbuc, care introduce satul transilvănean în poezia românească sau, mai bine zis, nu își intuiește foarte bine subiectul. Bună parte din acest volum este ratată, notând pe multe pagini, în stil bucolic – anacreontic, declarațiile convenționale pe care și le fac păstorii și păstoritele. Astfel de creații nu au fost reținute însă în antologia de față. Câteva poeme ne rețin, totuși, atenția și sunt tocmai acelea – puține – în care Bolintineanu oferă crâmpie din acea monografie lirică a satului macedonean.

În *San-Marina*, cel mai reușit poem din volum, asistăm la o sărbătoare pastorală care precede momentul transhumanței. Ciobanii se ospătează cu smântână, cu „fagi de miere albă“ și „vin de la Zeitun“, cântă din fluier și cavale, dansează. După ce au binecuvântarea preoților, pornesc la drum. În afara tabloului etnografic, Bolintineanu are excelența intuiției de a găsi un echivalent metric al deplasării, al *călătoriei*, în tempo-ul sacadat al poemului, cu un ritm melancolic care se întipărește obsedant în mintea cititorului:

„Caii poartă în spinare
Corturi, paturi, așternut,
Toată casa,
Toată masa
Și veșmintele de-mbrăcare,
Tot ce au, tot ce-au avut.

Mumele, în glugi pe spate,
Poartă prunci cu păr bălai
Sau mioare
Lâncezioane.
Clopotele, legănate,
Sună depărtat pe plai.

Turma beagă, câinii latră,
Caii nichează ușor; Mai departe,
La o parte,
Sub o măgură de piatră,
Cântă-n fluier un păstor.“

Prin muzicalitate, dar nu numai, se reține și poemul *Românele din Cavaia*, unde regăsim, în forma cea mai reușită estetic, imaginea *amazonei*, care, iată, o concurează pe cea a tinerei delicate care aprinde simțurile bărbaților. Cu toate acestea, și aici reprezentanta feminității rămâne la fel de convențională: eroinele sunt, invariabil, „dalbe ca zorile“, „crinii și rozele [le] mângâie fețele“, au plete de „aur“. Însă, dacă le privești în ochi, „înfruntările se spăl cu sânge“. Reușita poemului se datorează tot muzicalității, defilarea femeilor pe cai fiind prinsă într-o scenă plină de dinamism. Iată un fragment (redăm versurile în această manieră pentru ca ritmicitatea lor să se transmită mai bine cititorului):

„Tropotă, bubuie plaiul Candavii,
Lângă Cavaia,
Caii se spumegă, pui ai Moravii
Răpind bătaia,
Iată-i alunecă! Umbra pământului
Nu îi sosește:
Coama lor flutură p-aripea vântului,
Nara lor crește.
[...] Ei port femeile, dalbe ca ziorile
Cele de vară.“

Amantele Cilio este o variantă inedită a Mioriței, protagonistul fiind, de astă dată, feminin, dovadă în plus a recurenței motivului „tinerei fete în pragul morții“ în creația poetului. Moartea-nuntă, comunicată de mioare tânărului păstor îndrăgostit de Cilia, are loc pe fundalul unei meteorologii disturbante, ca pentru a marca tragedia trecerii între lumi, bine surprinsă prin oximoroane (imagini contrastante): „soarele era o gheață“, „umbra nopții mă ardea“. Episodul nunții cosmice (al morții, adică) este redat astfel: „Într-o noapte de amar/ A venit o doamnă mare/ Și a luat-o p-al ei car./ Ea nu vrea s-o însoțească. [...] Ochii ei de lăcrămioare/ Ca de rouă se umplea,/ Și cu vorbe-ntristătoare/ Nouă astfel ne zicea:/ «Voi, oițe, voi, mioare,/ Când păstorul va veni/ Ochii lui în lăcrămioare/ Lipsa mea îi va topi./ Spuneți lui cu-ndemânare/ Că-ntr-o noapte de amar/ A venit o doamnă mare/ Și m-a luat pe-al ei car./ Că în roche de mireasă/ Ea pe mine m-a-mbrăcat,/ Și mi-a pus pe frunte leasă/ De lilițe pe grenat.»“ În *Cântecul nunții în Castaria*, pe Bolintineanu nu îl interesează, ca pe Coșbuc, neapărat ceremonialul, cât anumite episoade care îl anticipează. Reținem, spre exemplu, pudoarea celor doi miri, care „amândoi roșesc d-odată,/ Tac și lasă ochii-n jos“.

Deși scriitor inegal, Bolintineanu ocupă totuși un loc de frunte în cadrul generației sale. Este posibil ca o uriașă încredere în sine (autorul își imagina că este cel mai bun poet din vremea sa) și graba de a publica cât mai mult și cât mai repede să fi împiedicat pe acest scriitor să-și cultive până la capăt talentul nativ, prin care, cu siguranță, întrecă mulți colegi de generație.

Oana Soare